

1. Achtergrond

1.1. Dilemma

Kerntaak van de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) is te beoordelen of projectvergunningaanvragen voor dierproeven voldoen aan de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Onderdeel van deze beoordeling is het uitvoeren van een ethische toets, waarbij schade en baten worden afgewogen. Bij de ethische toets wordt afgewogen of het doel van het project en de haalbaarheid van het project het ongerief dat dieren wordt aangedaan rechtvaardigt. Bij deze afweging worden alle mogelijke belangen meegenomen, zoals het belang van het proefdier, het doeldier, patiënten, de wetenschap, de maatschappij, economische belangen en het milieu.

Bij de CCD zijn de afgelopen jaren meerdere onderzoeksvoorstellen ten behoeve van de (intensieve) veehouderij ingediend waarbij de Dierexperimentencommissie (DEC) en/of de CCD een dilemma constateerden. Het gaat dan specifiek om onderzoeken die gericht zijn op het ondervangen van negatieve bijeffecten van de veehouderij, maar die niet of nauwelijks bijdragen aan het wegnemen van de onderliggende oorzaken. Ook bij onderzoeken die gericht zijn op verdere optimalisatie en efficiëntieverbetering van de huidige productiesystemen voelen de CCD en DEC's zich voor een dilemma geplaatst. Dit geldt in het bijzonder voor het onderzoek waar het productievermogen van het dier zijn natuurlijke grenzen heeft bereikt of deze overschreden dreigen te worden. Beide dilemma's hangen samen met de wens naar verduurzaming van de veehouderij, waarvoor in de maatschappij in toenemende mate aandacht is.

De CCD heeft bovengenoemde dilemma's op 18 december 2015 bij de toenmalig Staatssecretaris van het ministerie van Economische Zaken ahangig gemaakt. De Staatssecretaris heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) naar aanleiding hiervan op 8 juni 2017 gevraagd een zienswijze op te stellen die de DEC's en de CCD helpt bij het maken van een ethische afweging bij de beoordeling van projectvergunningaanvragen die betrekking hebben op de veehouderij.

1.2. Zienswijze RDA

Op 12 oktober 2018 heeft de RDA haar zienswijze (RDA.2018.239 zienswijze 'Dierproeven ten behoeve van de Veehouderij') gepresenteerd. In de zienswijze stelt de RDA, uitgaande van het 'Nee, tenzij'-principe zoals verwoord in de Wet op de Dierproeven, dat dierproeven gericht op de veehouderij:

1. een directe bijdrage moeten leveren aan het belang van de doeldieren zelf in de vorm van verbetering van diergezondheid en dierenwelzijn;
2. zoveel mogelijk moeten bijdragen aan een optimale balans van de doelen van duurzame veehouderij;
3. een actieve bijdrage moeten leveren aan het streven naar proefdier vrije innovaties en de 3V's (vervanging, vermindering, verfijning van dierproeven).

De CCD is van mening dat de zienswijze een goede ondersteuning biedt aan de gehele onderzoeksketen om dierproeven ten behoeve van de veehouderij in de toekomst beter te plaatsen in de context van de transitie naar een duurzame veehouderij. De CCD voelt zich gesterkt door de reactie van Minister Schouten aan de Tweede Kamer d.d. 10 januari 2019. De zienswijze geeft heldere handvatten voor de beoordeling van aanvragen ten behoeve van de veehouderij: De CCD kan in haar beoordeling meewegen of er alternatieven zijn buiten de context van het project, zoals aanpassing van de huidige veehouderijsystemen. Daarnaast kan de CCD in haar beoordeling meewegen hoe een aanvraag zich verhoudt tot verduurzaming van de veehouderij. Tot slot heeft de RDA helder beschreven welk belang kan worden toegekend aan aanvragen enkel gericht op symptoombestrijding of economische baten. De aanbevelingen die de RDA daarbij doet voor de beoordeling van projectvergunningaanvragen, zijn behulpzaam voor de projectbeoordeling door de CCD.

De CCD heeft de zienswijze van de RDA dan ook als basis genomen bij het opstellen van haar visie op de beoordeling van projectvergunningaanvragen ten behoeve van de veehouderij. Dit heeft de CCD vertaald in onderstaande uitvoeringsbeleid.

Concept

2. Uitvoeringsbeleid CCD voor aanvragen ten behoeve van de veehouderij

Het uitgangspunt van de Wet op de dierproeven (Wod) is dat dieren een intrinsieke waarde hebben die moet worden gerespecteerd. Daaruit volgt het *nee, tenzij ...* beleid met betrekking tot het gebruik van proefdieren. Dit standpunt houdt in dat dierproeven niet mogen worden uitgevoerd als de doelstelling ook kan worden bereikt anders dan door middel van een dierproef, of door middel van een dierproef waarbij minder dieren kunnen worden gebruikt of minder ongerief wordt berokkend (Wod artikel 10 lid 1 onder a). Daarnaast mogen dierproeven niet worden uitgevoerd als het belang van de doelstelling niet opweegt tegen het ongerief dat aan het proefdier wordt berokkend (Wod artikel 10 lid 1 onder c). Bij de beoordeling van projectvergunningaanvragen voor dierproeven, dient daarom een schade-baten analyse uitgevoerd te worden (Wod artikel 10a2 lid 2 onder d). Bij de schade-baten analyse maken de CCD en de DEC's gebruik van het 'Ethisch toetsingskader voor proefdiergebruik' (versie 14 juli 2016). In zijn algemeenheid stellen de CCD en de DEC's zichzelf hierbij de volgende vraag: rechtvaardigt het directe doel van het project, indien van toepassing aangevuld met het uiteindelijke doel, en de haalbaarheid van het project het ongerief dat dieren wordt aangedaan? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt vastgesteld wie de belanghebbenden van het project zijn en welke waarden bevorderd worden (baten) of in het geding zijn (schade). Hierbij kan gedacht worden aan het belang van het proefdier, het doeldier, patiënten, de wetenschap, de maatschappij, economische belangen en het milieu.

Vervolgens worden deze schade en baten gewaardeerd en tegen elkaar afgewogen. Bij de schade-baten analyse wordt niet alleen bovengenoemde weging van belangen betrokken maar ook factoren als categorieën en herkomst dieren, de 3V's (vervanging, vermindering en verfijning), ongerief, kennis en kunde van betrokkenen, haalbaarheid doelstellingen en relevante wet en regelgeving (zoals beschreven in het 'Ethisch toetsingskader voor proefdiergebruik'). Indien de schade-baten analyse negatief uitvalt, wordt geen vergunning afgegeven voor het beschreven proefdieronderzoek.

Er is geen richtlijn te geven hoe de belangen en de daarmee samenhangende waarden van verschillende belanghebbenden ten opzichte van elkaar gewogen moeten worden.

Als het gaat om dierproeven ten behoeve van de veehouderij, acht de CCD het van belang dat de dierproeven een directe bijdrage leveren aan het verbeteren van welzijn en gezondheid van de doeldieren of dat het project bijdraagt aan andere aspecten van verduurzaming van de veehouderij. Aan een primair economisch belang kent de CCD om die reden een beperkt belang toe. De CCD vindt het daarnaast van belang dat aanvragen niet enkel gericht zijn op symptoombestrijding, omdat deze problematiek vaak ook verminderd kan worden door aanpassing van het huidige veehouderij systeem. Symptoombestrijding op zich waardeert de CCD om die reden dan ook als een beperkt belang. De CCD vindt hierbij bovendien van belang dat het ongerief dat de dieren ondergaan beperkt wordt.

Indien aanvragen enkel een economisch belang hebben of gericht zijn op symptoombestrijding, kan de schade-baten analyse, vanwege de geringe waardering van deze belangen, negatief uitvallen. Of dit inderdaad het geval is, hangt dus samen met de mate van ongerief dat de proefdieren ondergaan, de haalbaarheid van de doelstellingen en eventueel aanvullende baten. Indien er aanvullende baten zijn, kan de schade baten analyse alsnog positief uitvallen. Bij aanvullende baten kan bijvoorbeeld gedacht worden aan:

- 1) Het leveren van een bijdrage aan proefdier vrije innovaties en/of verfijnde technieken voor huidig en/of toekomstig onderzoek.
- 2) het leveren van een bijdrage aan een duurzame veehouderij, op het gebied van bijvoorbeeld dierenwelzijn en -gezondheid, milieu, volksgezondheid, voedselzekerheid en economie.

Bovengenoemde baten waardeert de CCD als een groot belang.

3. Informatie nodig voor beoordeling projectvergunningaanvragen ten behoeve van de veehouderij

De formulieren voor de aanvraag van een projectvergunning worden niet gewijzigd naar aanleiding van het nieuwe uitvoeringsbeleid van de CCD. Wel zal de toelichting op de formulieren worden aangepast om te faciliteren dat de aanvrager alle benodigde informatie over de context en belanghebbenden goed in beeld brengt. Aanpassingen in de toelichting worden hieronder in rood weergegeven (bestaande tekst is in grijs weergegeven).

Projectvoorstel: 3.1. Achtergrond

Wat is de nationale en/of internationale achtergrond, context en/of aanleiding van de onder 3.2. te beschrijven hoofddoelstelling of hoofdvraagstelling van het project? In de beschrijving dient aandacht te worden besteed aan elk van de onder 2 aangekruiste categorieën. Welke achtergrondinformatie voor de beoordeling van het project relevant is zal afhangen van de categorie(ën) waartoe het project behoort. Ter oriëntatie worden hieronder enkele voorbeelden van onderwerpen gegeven.

In geval van (fundamenteel) wetenschappelijk en translationeel onderzoek:

- Wat is de internationale en/of nationale stand van zaken in het onderzoeksveld op dit specifieke gebied (wetenschappelijke literatuur, eigen onderzoek; refereer desgewenst naar enkele sleutelpublicaties en vat de relevante informatie uit elke referentie kort samen)?
- Welke resultaten, overwegingen, (al dan niet nieuwe) wetenschappelijke hypothesen hebben aanleiding gegeven tot dit project?
- Op welke wijze zal het project een bijdrage leveren aan de stand van zaken in het onderzoeksveld?
- betreft het een vervolg op een eerdere projectvergunning, zo ja welke?

.....

In geval van aanvragen ten behoeve van de veehouderij:

- **Wat is het huidige beleid op het gebied van verduurzaming van de veehouderij? Bij duurzaamheid kan gedacht worden aan verbetering van dierenwelzijn en -gezondheid, milieu, volksgezondheid, voedselzekerheid en economie. Beperk u antwoord tot het veehouderijsysteem waar uw aanvraag op is gericht.**
- **Hoe verhoudt het project zich tot bovengenoemd beleid?**
- **Hoe kan de kennis opgedaan in dit project toegepast worden om het dierenwelzijn in veehouderijsystemen van de toekomst te verbeteren en/of het gebruik van dieren voor onderzoek te verminderen(indien van toepassing)?**

3.2 Doelstelling en haalbaarheid

3.2.1 Het directe en het uiteindelijke doel

Hier wordt gevraagd zowel het directe doel als het uiteindelijke doel van het project te beschrijven. Onder het directe doel (hoofddoelstelling) wordt hier verstaan wat specifiek met het project beoogd wordt te bereiken, bevestigen, onderzoeken, produceren, testen, verkrijgen etc. Het directe doel dient ondubbelzinnig verwoord te worden en moet in principe realistisch en haalbaar zijn binnen de looptijd van het project. Het uiteindelijke doel hoeft niet haalbaar te zijn binnen de looptijd van het project.

Het project kan bestaan uit een of meerdere onderdelen die elk hun eigen specifieke subdoel- of sub vraagstelling hebben. Deze subdoelstellingen dienen hier ook benoemd te worden. Deze vormen de onderdelen die verder beschreven worden in de 'onderzoeksstrategie' (3.4). Van alle onderdelen dient de relatie met de hoofddoelstelling duidelijk te zijn.

Indien er sprake is van secundaire doelstellingen (zoals ontwikkeling van proefdiervrije innovaties en verfijnde technieken of verduurzaming van de veehouderij) dan kunt u deze hier ook vermelden.

Projectvoorstel: 3.3 Belang

3.3.1 Wetenschappelijk en maatschappelijk belang

.....Het *maatschappelijk belang* dient ruim te worden geïnterpreteerd. Het maatschappelijk belang kan worden onderbouwd door aan te geven wat bijvoorbeeld het klinische, educatieve, of economische belang is, of het belang voor natuurbescherming en milieu.

Indien het project er naar streeft een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van proefdiervrije innovaties en/of verfijnde technieken, dient u hier aan te geven wat dit betekent voor toekomstig onderzoek. Voor aanvragen ten behoeve van de veehouderij dient hier aandacht te worden besteed aan de mogelijke effecten van het project op het welzijn en gezondheid van de doeldieren en de verduurzaming van de veehouderij, ook als daar geen sprake van zal zijn.

Concept

3.3.2 Belanghebbenden

Hier wordt u gevraagd aan te geven welke partijen een belang hebben bij de uitvoering van dit project en/of het behalen van de resultaten. U wordt ook gevraagd deze belangen te beschrijven. Mogelijke belanghebbenden zijn: doelgroepen, **doeldieren**, proefdieren, vergunninghouders en onderzoekers en andere voor het project relevante belangengroepen of entiteiten, zoals het milieu en de samenleving als geheel. Het is niet noodzakelijk individuele belanghebbenden te benoemen, u kunt zich beperken tot groepen belanghebbenden. Het gaat hier met name om primaire belangen. Indirecte belangen die mogelijk ooit op lange(re) termijn kunnen worden behaald, hoeven hier niet te worden benoemd.

Bijlage Beschrijving dierproeven: G Vervanging, vermindering en verfijning (huidige toelichting: vraag D)

Beargumenteer de keuze van de onder A beschreven proefopzet in het licht van de 3 V's. Dat wil zeggen, beschrijf op welke wijze methoden voor vervanging, vermindering en verfijning zijn meegewogen bij het bepalen van de experimentele aanpak. Beschrijf elk van de 3V's afzonderlijk.

Vervanging:

In geval van aanvragen ten behoeve van de veehouderij dient u ook aandacht te besteden aan alternatieven buiten de context van het project, zoals aanpassing van de huidige veehouderijsystemen.

Vermindering:.....

Verfijning:.....

Indien het project (mede) gericht is op de ontwikkeling van proefdiervrije innovaties en/of meer verfijnde technieken, en de opgedane kennis nog tijdens de looptijd van het project kan worden toegepast, geef onder vervanging of verfijning aan op welke wijze deze kennis zal worden geïmplementeerd.

4. Handreiking voor DEC's

Voor de beoordeling van een projectvergunningaanvraag door de CCD is het advies van een dierexperimentencommissie (DEC) zwaarwegend. De DEC's maken gebruik van het door de CCD opgestelde Ethisch toetsingskader om een ethische afweging te maken en tot een advies te komen. De CCD vraagt de DEC's kennis te nemen van het nieuwe uitvoeringsbeleid van de CCD voor aanvragen ten behoeve van de veehouderij en deze op onderstaande wijze te betrekken bij de totstandkoming van haar advies.

Als het gaat om dierproeven ten behoeve van de veehouderij, beoordeelt de CCD niet alleen of het directe en uiteindelijke doel van het project gerechtvaardigd is binnen de context van het project, maar zal de CCD ook meewegen of er, buiten de context van het project, alternatieven mogelijk zijn, zoals aanpassing van de huidige veehouderijsystemen. De CCD vraagt de DEC's om bij aanvragen ten behoeve van de veehouderij aandacht te besteden aan mogelijke alternatieven en dit bij de ethische afweging te betrekken. De CCD vindt het van belang dat in het advies van de DEC's inzichtelijk wordt gemaakt of en zo ja op welke wijze deze bredere context is gezien. Hieronder wordt aangegeven hoe de DEC's, gebruikmakend van het huidige format DEC advies, dit inzichtelijk kunnen maken.

-vraag C4: Hier beoordeelt de DEC of het directe doel gerechtvaardigd is binnen de context van het onderzoeksveld. Indien de DEC signaleert dat het mogelijk is om de aanvraag vanuit een andere context te beoordelen, kan de DEC hier ook aangeven of het directe doel gerechtvaardigd is binnen die andere context.

-vraag C5. Hier benoemt de DEC de belanghebbenden in het project en beschrijft zij voor elk van de belanghebbenden welke morele waarden in het geding zijn of bevorderd worden. In het ethisch toetsingskader worden een aantal mogelijke belanghebbenden genoemd en waarden die bevorderd worden of in het geding zijn waaronder doelgroepen, proefdieren en andere voor het project relevante belangengroepen of entiteiten, zoals milieu en de samenleving als geheel. De CCD vindt het van belang dat dierproeven ten behoeve van de veehouderij een directe bijdrage leveren aan het verbeteren van welzijn en gezondheid van de doeldieren. Om die reden vraagt de CCD de DEC om bij aanvragen ten behoeve van de veehouderij het doeldier als belanghebbende te benoemen en aan te geven welke waarden voor het doeldier bevorderd worden of in het geding zijn. Daarnaast vraagt de CCD de DEC om aan te geven of en zo ja op welke wijze en in welke mate duurzaamheid bevorderd wordt. Als belanghebbende kan hier ook de samenleving worden genoemd.

-vraag C8. Hier beoordeelt de DEC of de gekozen aanpak kan leiden tot het behalen van de doelstelling binnen het kader van het project. Indien de aanvrager aangeeft dat er secundaire doelen zijn als verduurzaming en de ontwikkeling van proefdiervrije en/of verfijnde technieken dan kan de DEC hier ook beoordelen of de gekozen aanpak kan leiden tot het behalen van deze secundaire doelstellingen binnen de looptijd van het project. Daarnaast kan de DEC hier aangeven of de aanvrager in de positie is om de kennis opgedaan in het project te gebruiken om het dierenwelzijn in systemen van de toekomst te verbeteren of dat hiervoor andere partijen nodig zijn.

-vragen C14, C15, C16. Hier beoordeelt de DEC of de aanvrager voldoende aannemelijk heeft gemaakt dat er geen geschikte vervangingsalternatieven zijn (C14), er een heldere strategie is om ervoor te zorgen dat tijdens het project met zo min mogelijk dieren wordt gewerkt waarmee een betrouwbaar resultaat kan worden verkregen (C15) en of het project in overeenstemming is met de vereiste van verfijning van dierproeven en het project zodanig is opgezet dat de dierproeven zo humaan mogelijk kunnen worden uitgevoerd (C16). Indien het project (mede) gericht is op de ontwikkeling van proefdiervrije innovaties en/of meer verfijnde technieken, en de aanvrager aangeeft dat de opgedane kennis nog tijdens de looptijd van het project kan worden toegepast, vraagt de CCD de DEC dit mee te nemen bij de beantwoording van vragen C14 en C16.

-vraag D2. Hier weegt de DEC voor de verschillende belanghebbenden, zoals beschreven onder C5, de sociale en morele waarden waaraan tegemoet gekomen wordt of die juist in het geding zijn, ten opzichte van elkaar af. De CCD vindt van belang dat de dierproeven ten behoeve van de veehouderij een directe bijdrage leveren aan het verbeteren van welzijn en gezondheid van de doeldieren. Enkel symptoombestrijding of een primair economisch belang waardeert de CCD om die reden als een beperkt belang. Het leveren van een bijdrage aan proefdiervrije innovaties en/of verfijnde technieken voor huidig en/of toekomstig onderzoek, en het leveren van een bijdrage aan een duurzame veehouderij, op het gebied van bijvoorbeeld dierenwelzijn en -gezondheid, milieu, volksgezondheid, voedselzekerheid en economie waardeert de CCD daarentegen als een groot belang.

Concept

De CCD geeft geen richtlijn aan de DEC's hoe de belangen en de daarmee samenhangende waarden van verschillende belanghebbenden gewaardeerd en ten opzichte van elkaar gewogen moeten worden. De DEC maakt haar eigen ethische afweging voor haar onafhankelijke advies. De CCD vraagt de DEC wel om aan te geven waarom zij van mening is dat bevordering van waarden (baten) voor de ene belanghebbende prevaleert boven de aantasting van waarden (schade) voor de andere belanghebbende.

-*vraag D3*. Hier beantwoordt de DEC de centrale morele vraag gebruik makend van de onder D2 gemaakte afweging van morele waarden. Daarnaast maakt de DEC gebruik van de onder C beoordeelde moreel relevante feiten, zoals het belang van het onderzoek (C4), de haalbaarheid van de doelstellingen (C8), en de 3V's (C14, C15, C16). Zoals boven aangegeven kan de DEC bij de beoordeling van aanvragen ten behoeve van de veehouderij aangeven of (C4) het directe doel gerechtvaardigd is binnen een andere context, (C8) eventuele secundaire doelstellingen haalbaar zijn, of er andere partijen nodig zijn om de opgedane kennis in de praktijk te brengen en (C14/C16) of de opgedane kennis al gedurende de looptijd van het project zal leiden tot vervanging en/of verfijning. De CCD vraagt de DEC te onderbouwen hoe al deze elementen zijn meegewogen bij de beantwoording van de centrale morele vraag, zodanig dat het navolgbaar is zonder gedetailleerde kennis te hebben van het projectvoorstel. De CCD vraagt de DEC daarnaast inzichtelijk te maken of is meegewogen of er alternatieven mogelijk zijn buiten de context van het project.

-*vraag E3*. Hier kan de DEC knelpunten/dilemma's die naar voren zijn gekomen tijdens het beoordelen van de aanvraag en het opstellen van het advies benoemen. Daarbij is van belang of en zo ja op welke wijze de aanvraag in bredere context is gezien. De DEC wordt verzocht haar keuze toe te lichten.

Concept

5. Ethisch Toetsingskader

De CCD maakt bij de beoordeling van projectvergunningaanvragen gebruik van het 'Ethisch toetsingskader voor proefdiergebruik' (versie 14 juli 2016). Het ethisch toetsingskader wordt, in lijn met het nieuwe uitvoeringsbeleid voor aanvragen ten behoeve van de veehouderij, aangepast. Aanpassingen in de toelichting worden hieronder in rood weergegeven (bestaande tekst is in grijs weergegeven).

Stap I) Probleem definiëren

C3. Worden de 3 V's voldoende geborgd (Art. 1d, lid 1 – 3 en Art. 13 Wod)?

In de Wod is vastgesteld dat niet meer dieren gebruikt mogen worden dan nodig, maar ook niet minder dan nodig voor het behalen van een betrouwbaar wetenschappelijke resultaat. Daarnaast moeten de gebruikte methoden worden verfijnd, zodat elke vorm van pijn, lijden, angst en blijvende schade die de dieren kunnen ondervinden, wordt voorkomen of tot het minimum wordt beperkt (Art. 1d). De DEC verzekert zich ervan dat de aanvrager al het mogelijke heeft gedaan, **en gedurende het project zal doen**, om het mogelijke ongerief voor de proefdieren te identificeren, te verminderen en waar mogelijk te voorkomen.....

C4. Wat is het belang van het onderzoek (Art. 1c Wod) en hoe hoog schat u dat in?

.....Voor de ethische afweging is niet alleen van belang te beoordelen of de doelstelling haalbaar is, maar ook of het directe doel gerechtvaardigd is binnen de context van het onderzoeksveld. **Indien het mogelijk is om de aanvraag vanuit een andere context te beoordelen, kunt u aangeven of het directe doel gerechtvaardigd is binnen die andere context.**

C6. Hoe realistisch acht u de geschetste haalbaarheid van het project?

Het EC working document 'Project Evaluation and Retrospective Assessment' stelt dat zowel de mogelijke uitkomst als de haalbaarheid van de doelstellingen van het project moet worden geanalyseerd en gewogen. Voor de ethische afweging is het van belang om te beoordelen of **alle** doelstellingen realistisch zijn verwoord en of met de voorgestelde dierexperimenten en betrokken personen die doelstellingen haalbaar zijn binnen de looptijd van het project. Het gebruik van proefdieren voor een bepaald project kan niet gerechtvaardigd worden als op voorhand helder is dat de doelstellingen niet op de beschreven wijze of met de betrokken personen behaald kunnen worden.

Stap II. Probleem analyseren

A. Inventarisatie van alle belanghebbenden in het project

Voor de ethische afweging is van belang inzicht te hebben in de belanghebbenden in het project. Mogelijke belanghebbenden zijn: doelgroepen, proefdieren, **doeldieren**, vergunninghouders en onderzoekers en andere voor het project relevante belangengroepen of entiteiten, zoals het milieu en de samenleving als geheel. Het gaat hier met name om primaire belangen. Indirecte belangen die mogelijk ooit op lange(re) termijn kunnen worden behaald dienen met terughoudendheid ingebracht te worden. Zij kunnen bij de ethische weging slechts beperkt een rechtvaardiging opleveren van het ongerief van dieren.

Tabel 1: Ethische Matrix, modificatie van Ethical Matrix, Ben Mephram. Enkele voorbeelden van kernwaarden voor de verschillende cellen zijn aangegeven.

Morele waarden	Welzijn	Autonomie	Rechtvaardigheid
Belanghebbenden			
Doelgroep(en) project	Kwaliteit, Veiligheid	Keuze vrijheid	Beschikbaarheid van bijvoorbeeld het product Proportionaliteit
Proefdieren	Gezondheid Pijn Stress	Natuurlijk gedrag	Alternatieven Proportionaliteit Intrinsieke waarde Integriteit
Vergunninghouder, Onderzoekers	Commerciële, wetenschappelijke ontwikkelingen	Vrijheid van handelen	Wetgeving (bestaande)
Doeldier	Gezondheid Pijn Stress	Natuurlijk gedrag	Alternatieven Proportionaliteit Intrinsieke waarde

Concept

Andere voor het project relevante belangengroepen of entiteiten, zoals milieu en de samenleving als geheel	Conservatie	Biodiversiteit Natuurlijkheid	Duurzaamheid Voorzorg
--	-------------	----------------------------------	--------------------------

Stap III) Probleem wegen

B. Weging van de belangrijkste belanghebbenden en waarden die in het geding zijn of bevorderd worden en onderbouwing van deze weging

.....Van de DEC wordt verwacht dat zij voor de verschillende belanghebbenden, de sociale en morele waarden waaraan tegemoet gekomen wordt of die juist in het geding zijn, ten opzichte van elkaar weegt. Om dit proces te vergemakkelijken kunt u de belangrijkste belanghebbenden en de belangrijkste waarden die in het geding zijn waarderen. U kunt dit bijvoorbeeld verwoorden in termen van gering, matig of veel/ernstig voordeel of nadeel. U wordt ook gevraagd aan te geven waarom de DEC van mening is dat bevordering van waarden (baten) voor de ene belanghebbende prevaleert boven de aantasting van waarden (schade) voor de andere belanghebbende.

Er is geen richtlijn te geven hoe de belangen en de daarmee samenhangende waarden van verschillende belanghebbenden ten opzichte van elkaar gewogen moeten worden. In de huidige maatschappij wordt het echter niet meer vanzelfsprekend gevonden dat elk doel ten behoeve van de mens zwaarder weegt dan de belangen van het dier. Onderzoek laat namelijk zien dat mensen (70%) een sterke emotionele band met dieren hebben en dat men dierenwelzijn heel belangrijk vindt (de Cock Buning, 2012). De samenleving kent aan verschillende diersoorten echter wel een verschillende status toe. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de Europese richtlijn waarin, door het verbinden van strengere voorwaarden aan het gebruik van non-humane primaten, honden en katten, ook een verschillende status toegekend wordt aan verschillende soorten proefdieren (Richtlijn 2010/63/EU, Art. 31). Dit betekent dat de belangen voor verschillende diersoorten anders gewogen kunnen worden.

Voor de ethische afweging is niet alleen van belang te beoordelen of het directe doel, aangevuld met het uiteindelijke doel, gerechtvaardigd is binnen de context van het onderzoeksveld, maar ook of de dierproef gerechtvaardigd is als van een andere context zou worden uitgegaan. Vanuit een ethische benadering zijn beide perspectieven relevant. Als het gaat om dierproeven ten behoeve van de veehouderij, weegt de CCD mee of er alternatieven zijn buiten de context van het project, zoals aanpassing van de huidige veehouderijssystemen. Van de DEC wordt verwacht dat zij in het advies inzichtelijk maakt of is meegewogen of er alternatieven mogelijk zijn buiten de context van het project. De DEC wordt gevraagd de gemaakte keuze te onderbouwen.

Als het gaat om dierproeven ten behoeve van de veehouderij, vindt de CCD het van belang dat de dierproeven ten behoeve van de veehouderij een directe bijdrage leveren aan het verbeteren van welzijn en gezondheid van de doeldieren. Enkel een economisch belang waardeert de CCD om die reden als een beperkt belang. De CCD vindt het daarnaast van belang dat aanvragen niet enkel gericht zijn op symptoombestrijding. Deze problematiek kan namelijk vaak ook verminderd worden door aanpassing van het huidige veehouderij systeem. Symptoombestrijding op zich waardeert de CCD om die reden als een beperkt belang. De CCD vindt hierbij bovendien van belang dat het ongerief dat de dieren ondergaan beperkt wordt. Het leveren van een bijdrage aan 1) proefdiervrije innovaties en/of verfijnde technieken voor huidig en/of toekomstig onderzoek of 2) een duurzame veehouderij, op het gebied van bijvoorbeeld dierenwelzijn en -gezondheid, milieu, volksgezondheid, voedselzekerheid en economie waardeert de CCD daarentegen als een groot belang. Het is aan de DEC om tot een oordeel te komen wat betreft de waardering van de belangen en de daarmee samenhangende waarden en de weging van verschillende belanghebbenden.